

A woman with blonde hair in a bun, wearing a purple top, is sitting on a colorful play mat with several children. They are all looking at and holding small educational cards that feature letters and pictures of objects like a lion, a heart, and a lemon. The scene is brightly lit and shows a positive learning environment.

Kinderopvang als basisschakel

Een dorp voor kwetsbare
gezinnen

Jasmien Pulings en Tine Quintiens
De Egeltjes vzw
21 november 2023

Opgroeien

Inhoudstafel

Inhoudstafel	2
1. Inleiding: maak kennis met de praktijk	3
2. Praktijkbeschrijving	4
2.1 De aanleiding: probleem- en vraagstelling	4
2.2 Voor wie: doelgroep	5
2.3 Wat wil je bereiken : doelen	6
2.4 Uitgangspunten van je praktijk	8
2.5 Opbouw van je praktijk	9
2.6 Inhoud van het aanbod: concrete werkwijze, materialen en links	13
2.7 Verwante praktijken	14
3. Onderbouwing	16
3.1 Theoretisch kader	16
3.2 Argumenten op basis van onderzoek	20
4. Voorwaarden voor uitvoering	22
4.1 Competente medewerkers	22
4.2 Kwaliteitsbewaking	22
4.3 Ruimte en infrastructuur	25
4.4 Kostprijs	25
4.5 Overdracht en implementatie	25
5. Bronnen	27
6. Contactgegevens	28

1. Inleiding: maak kennis met de praktijk

Tien jaar geleden zag De Egeltjes vzw het licht, vanuit een grote passie om kwetsbare kinderen een goede start te geven in het leven. Onze missie: De Egeltjes werkt vóór inclusie en tegen kinderarmoede in Sint-Truiden.

Hoewel mensen die een egeltje hebben gevonden in de tuin ons weleens bellen, zijn we er niet voor die diertjes. Wél voor alle kinderen ‘met stekeltjes’: kinderen met een extra zorgvraag, om welke reden dan ook. Voor hen willen we een warm en veilig nest zijn, waar ze zichzelf mogen ontplooiën.

We noemen onszelf een kinderopvang+. Als kinderopvang en KOALA-werking (Kind- en Ouderactiviteiten voor Lokale Armoedebestrijding) zijn we in de eerste plaats een basiswerking: laagdrempelig en betrokken. Als kinderopvang+ staat De Egeltjes naast gezinnen tijdens de zo belangrijke eerste 1.000 dagen: in die periode leg je de basis voor de toekomst van het kind. Het is hier dat we een verschil willen maken door kinderen mee een goede start te geven in het leven. Dat doen we in de eerste plaats door kwaliteitsvolle kinderopvang te bieden, maar zeker ook door ouders te ondersteunen met gezinsbegeleiding en flexibele opvang. Vanuit die basiswerking bouwen we vertrouwen op. Van daaruit nemen we allerlei rollen op (sociaal werker, *outreacher*¹, pedagogisch begeleider, gezinsondersteuner...), zonder die zo te benoemen. We geloven ten volle in het spreekwoord ‘it takes a village to raise a child’ en we willen een deel zijn van dat broodnodige dorp voor kwetsbare gezinnen. Ook de spel- en ontmoetingsmomenten vanuit KOALA dragen daartoe bij. We kiezen bewust voor hoogopgeleide medewerkers en een lage kind-begeleiderratio.

We geloven dat we zo én een hefboom kunnen zijn voor de ontwikkeling van kinderen én een vertrouwenspartner voor gezinnen. Op die manier kan kinderopvang een cruciale rol spelen in armoedebestrijding. We geloven dat we met onze werkwijze pionier zijn in Vlaanderen.

¹ ‘Outreaching werken’ houdt in dat hulpverleners naar de mensen toegaan, bv op huisbezoek of mee naar het OCMW. Ze komen binnen in de leefwereld van mensen, terwijl andere hulpverlening vaak verwacht dat mensen naar hen toekomen.

2. Praktijkbeschrijving

2.1 De aanleiding: probleem- en vraagstelling

De eerste 1.000 dagen in het leven van een kind vormen een basis voor het verdere leven. Die periode is cruciaal voor de ontwikkeling en bepaalt mee de kansen in het latere leven (Vliegen & Verhaest, 2020). Goede kinderopvang, en ondersteuning voor ouders zijn essentieel, want elk kind verdient het om veilig, liefdevol en gezond op te groeien. Dat is absoluut geen evidentie voor veel kinderen. Opgroeien in kansarmoede maakt kinderen in die 1.000 dagen zeer kwetsbaar. Voor kinderen die opgroeien in een kwetsbare situatie kan kinderopvang beschermend werken, als die opvang kwalitatief sterk is (Vandenbroeck, 2013).

Maar kinderopvang kampt met een aantal hindernissen om die maatschappelijke taak waar te kunnen maken.

- De kinderopvang kampt met het mattheuseffect. Kinderen uit kwetsbare gezinnen vinden vaak geen plaats in de kinderopvang door wachtlijsten, de verplichting om vroeg aan te melden, procedures voor inschrijving, opvangbehoefte die moeilijk te voorspellen is, beeldvorming (opvang is voor werkende ouders)... Wanneer kinderen uit kwetsbare gezinnen geen toegang vinden tot kwalitatieve kinderopvang starten ze vaak met een achterstand op de kleuterschool (Van Lancker, 2017). Of met de woorden van Noël Slangen: "Voor de schoolstart is de race al half voorbij".

- Kwetsbare gezinnen hebben vaak negatieve ervaringen met dienstverlening (Baert & Droogmans, 2010). Het vraagt tijd en ruimte om vertrouwen op te bouwen. Kinderopvang kan vaak onvoldoende investeren in die vertrouwensrelatie, waardoor kinderopvang vaak een nieuwe negatieve ervaring wordt.

- De kinderopvangsector staat onder druk. De begeleider-kindratio, de werkdruk, de verloning en erkenning, de opleiding... heel wat structurele kenmerken van de kinderopvangsector maken het zeer moeilijk om kwalitatieve opvang te bieden aan kinderen in de 1.000 kritische dagen.

Toch is de nood groot. België heeft een van de hoogste kinderarmoedecijfers van Europa. In Vlaanderen groeit 1 kind op de 7 op in kansarmoede, in Sint-Truiden gaat het om 1 kind op de 5 of 21,7% (Opgroeien, 2022). Opgroeien in armoede heeft gevolgen voor de ontwikkeling van intellectuele, emotionele en sociale vaardigheden. Die gevolgen dragen de kinderen hun hele leven mee. Deze kinderen hebben recht op ontwikkelingskansen en hier kan kinderopvang een verschil maken.

Maar kinderarmoede bestrijden, vraagt ook een ruimere aanpak. Het hele gezin leeft in armoede, isolatie en sociale uitsluiting. We moeten het hele gezin ondersteunen. Ook hier kan kinderopvang als basisvoorziening een maatschappelijke verantwoordelijkheid opnemen.

Daarnaast vormt de toegang tot het buitengewoon onderwijs de laatste jaren een groot struikelblok. Voor kinderen die extra ondersteuning nodig hebben is er vaak geen plaats in het buitengewoon onderwijs en het reguliere onderwijs kan onvoldoende zorg bieden. Kleuters worden dan soms weer doorverwezen naar de kinderopvang.

Dat alles maakt dat de ontwikkeling van veel kinderen in het gedrang komt. Ze missen heel wat kansen die bepalend zijn voor hun verdere leven. Te veel negatieve ervaringen tijdens de eerste levensjaren kunnen tot ernstige psychische of lichamelijke moeilijkheden leiden. Als er geen tijdige ontwikkelingsondersteuning wordt geboden, kan dat de problemen later verergeren. Herstel na een moeilijke start blijft mogelijk, maar het is nog veel beter om in te zetten op een goede start. Dat kan een groot verschil maken voor de toekomst van het kind (Vliegen & Verhaest, 2020). Kinderopvang kan dus mee het verschil maken. De kans op een goede start in het leven krijg je maar 1 keer.

2.2 Voor wie: doelgroep

Jonge kinderen in de eerste kritische periode van hun leven zijn de doelgroep. De Egeltjes stelt zich proactief open voor kinderen met een extra zorgvraag. De extra zorgvraag bewust zeer ruim in. Het gaat om kinderen in een kwetsbare situatie: door een ontwikkelings- of taalachterstand, een beperking, een moeilijke thuissituatie, een kansarm gezin, een gezin met veel opvoedingsvragen... De Egeltjes biedt hen in de eerste plaats een veilig en stabiel nestje, waar ze zich goed voelen.

De Egeltjes richt zich prioritair op kinderen met een extra zorgvraag, maar staat open voor alle kinderen. Ook kinderen zonder extra zorgvraag zijn welkom. De mix tussen kinderen met en zonder zorgvraag, met diverse culturele achtergrond en socio-economische status is een meerwaarde voor de kinderen, de gezinnen en de werking. De doelgroep van De Egeltjes is dus zeer divers, zowel qua zorgvraag als qua leeftijd. We houden dat bewust ruim om bij voorbaat geen gezinnen uit te sluiten. De meeste kinderen zijn tussen de 4 maanden en 4 jaar. We kijken eerder naar de ontwikkelingsleeftijd en de zorgvraag dan naar de kalenderleeftijd van kinderen.

Om vast te stellen of een gezin in een kwetsbare situatie leeft, hanteren we de criteria van Opgroeien (<https://www.kindengezin.be/sites/default/files/2021-05/voorrangsgroepen-brochure.pdf>). De eerste gesprekken, voor de start van opvang, geven een goed beeld van de situatie van het gezin.

Zo kwamen er in 2022 54 kinderen naar De Egeltjes, uit 46 verschillende gezinnen. 48 van de 54 opgevangen kinderen groeiden op in een kwetsbaar gezin. Dat is 88,9% van alle opgevangen kinderen in 2022. Opgroeien hanteert de grens van 12,5 euro per dag om te spreken van kansengroepen. In totaal kreeg 89% (48 van de 54) van de kinderen een dagprijs onder de 12,5 euro. 10 kinderen hadden een erkenning voor individuele inclusieve opvang.

De grote meerderheid (55% in 2022) van de kinderen werd aangemeld door de ouders zelf. Steeds vaker zien we dat familie en vrienden of mensen van de culturele gemeenschap van kindjes die ooit naar De Egeltjes kwamen, komen aankloppen met een opvangvraag. Daarnaast stroomde in 2022 20% van de kinderen door vanuit de KOALA-werking. Verder worden kinderen aangemeld door het OCJ Ondersteuningscentrum Jeugdzorg), Kind en Gezin, door de school of het CLB of door andere diensten zoals het COS (Centrum voor Ontwikkelingsstoornissen), Fedasil of het OCMW.

De doelgroep is echter ruimer dan alleen kinderen. De Egeltjes is er ook voor de ouders van die egeltjes. We zetten in op ontmoeting en ondersteuning op verschillende levensdomeinen.

2.3 Wat wil je bereiken : doelen

De Egeltjes: vóór inclusie en tegen kinderarmoede in Sint-Truiden.

Vóór inclusie

We geloven in de kracht van inclusie en diversiteit en willen daaraan bijdragen door een plek te zijn waar alle kinderen en hun ouders welkom zijn. Concreet willen we kinderen en gezinnen van jongs af aan in contact brengen met kinderen met een anders lopende ontwikkeling en met de multiculturele en diverse samenleving. We willen dat kinderen met verschillende ontwikkelingsnoden, verschillende socio-economische statussen en verschillende culturen samen opgroeien. We geloven dat er een uitdaging, maar ook een enorme rijkdom schuilt in dat contact. Door kinderen van jongs af aan te laten kennismaken met kinderen met andere ontwikkelingsnoden willen we bijdragen aan een tolerante en inclusieve samenleving. Ook aan ouders, partners en medewerkers willen we die ervaring meegeven.

Jaarlijks volgen we die doelstelling op door onze cijfers te analyseren. We houden enerzijds rekening met het aantal kinderen met een specifieke ontwikkelingsnood (kinderen met goedgekeurd dossier voor individuele inclusieve opvang van Opgroeien), anderzijds registreren we het aantal kinderen dat tot een kwetsbaar gezin behoort (aan de hand van de criteria van Opgroeien). Die cijfers publiceren we jaarlijks in ons jaarverslag.

Tegen kinderarmoede

In Sint-Truiden groeit 1 op de 5 kinderen op in armoede. Kinderen die opgroeien in armoede missen veel kansen op een goede start en zijn dus het meeste gebaat bij kwaliteitsvolle kinderopvang. Ook zij hebben het recht om kansrijk op te groeien. Daarbij streven we ernaar om maximaal in te zetten op de fundamentele basisbehoeften van kinderen. We willen enerzijds hun gezondheid en fysieke welzijn waarborgen, van in het prille begin. We investeren in hun welbevinden: alles vertrekt vanuit een warm en veilig nest. We willen bijdragen aan een goede hechting en verbinding, de bouwstenen van een goede ontwikkeling. We willen als kinderopvang ook bijdragen aan de betrokkenheid en dus aan de ontwikkeling van competenties van kinderen voor ze naar de kleuterschool vertrekken.

Concreet zetten we in op het tegengaan van de negatieve effecten van opgroeien in kansarmoede. We werken aan welbevinden (gemeten met ZiKo-Vo), hanteren een traumasensitieve aanpak om hechting en emotieregulatie te bevorderen (opgevolgd door supervisie) en zetten in op ontwikkelingsstimulering (gemeten met het kindvolgsysteem ZiKo-Vo van ECEGO en tandemlijsten en oudergesprekken).

Een kind staat nooit alleen. We kijken bewust naar het hele gezin. Gezinnen in armoede staan vaak geïsoleerd of vallen uit de boot in de samenleving. Bij De Egeltjes willen we die gezinnen wel over de drempel krijgen en zorgen voor verbinding. Net zoals we inzetten op het welbevinden van kinderen, willen we ook mee zorgen voor het welzijn van ouders door een deel van hun netwerk te vormen. Vanuit een krachtgerichte kijk willen we met ouders op weg gaan over verschillende levensdomeinen heen. We ondersteunen waar nodig of verwijzen warm door naar andere dienstverlening. Zo willen we ervoor zorgen dat er ruimte vrijkomt voor ouders om op te voeden en om de ouders te zijn die ze willen zijn voor hun kind. Tegelijk streven we ernaar dat ze op hun manier (opnieuw) kunnen deelnemen aan de samenleving.

Concreet zetten we in op het doorbreken van het sociale isolement en het verbinden met de samenleving. We werken aan een vertrouwensband, om een tegenwicht te vormen tegen de vaak negatieve ervaringen met hulpverlening. We volgen dat op door individuele gesprekken, huisbezoeken, evaluatie van de oudermomenten, de jaarlijkse tevredenheidsbevraging (plus een extra bevraging als kinderen de overgang naar school maken) en maandelijkse supervisie.

In Sint-Truiden

De Egeltjes ligt in het hart van de buurt Sint-Pieter in Sint-Truiden, een wijk waar heel wat kwetsbare gezinnen wonen. Via samenwerking met andere organisaties, maar ook door regelmatig naar buiten te trekken of door activiteiten te organiseren willen we bewust werken aan die inbedding in de buurt. Enerzijds creëren we zo op allerlei manieren verbinding en verkleinen we de kloof tussen leefwerelden. Anderzijds geloven we ook dat er in al die rijke ervaringen leer- en ontwikkelingskansen voor de kinderen schuilen.

De Egeltjes kiest ervoor fysiek aanwezig te zijn in een kwetsbare buurt omdat dat drempelverlagend werkt om kwetsbare gezinnen te bereiken. De grote meerderheid van de kinderen woont dan ook in de buurt, maar dat is geen voorwaarde tot opvang.

2.4 Uitgangspunten van je praktijk

Ieder kind verdient het om kansrijk op te groeien, alle ouders hebben recht op ondersteuning. Het is de maatschappelijke verantwoordelijkheid van de kinderopvang om hier een rol in op te nemen. Kinderopvang heeft naast een economische functie (kansen voor ouders op de arbeidsmarkt) ook een pedagogische en sociale functie (Laevers, 2016). Bij De Egeltjes willen we ten volle inzetten op die functies.

De pedagogische functie van de kinderopvang garandeert ontwikkelingskansen voor jonge kinderen in een kwaliteitsvolle opvang, zodat ze zich ten volle kunnen ontplooiën. Dan kan kinderopvang een grote duw in de rug zijn voor kinderen, in het bijzonder kinderen uit kwetsbare gezinnen. Het moet kinderopvang van goede kwaliteit zijn om die positieve effecten waar te maken. Matige kwaliteit is onvoldoende en lage kwaliteit kan zelfs schadelijk zijn. De interactie tussen de kindbegeleiders en de kinderen bepaalt in grote mate de kwaliteit (Laevers, 2016). Bij De Egeltjes zetten we maximaal in op die kwaliteit, onder andere via een lage kind-begeleiderratio, hoogopgeleid personeel, een focus op welbevinden en betrokkenheid en het systeem van aandachtsbegeleiders. We willen een gepast antwoord kunnen geven op de nood van ieder kind en willen preventief, ondersteunend en traumasensitief werken. Daarbij laten we ons onder meer inspireren door de pedagogiek die we bij Van Lommel (2021) terugvinden.

De sociale functie houdt in dat kinderopvang bijdraagt aan een rechtvaardigere samenleving en het wegwerken van armoede (Laevers, 2016). Kinderopvang is een recht van alle kinderen en hun gezin. Het is een krachtig instrument in de strijd tegen kinderarmoede en kan een bijdrage leveren aan het ondersteunen van kwetsbare gezinnen. Opnieuw geldt hier de voorwaarde dat het kinderopvang van goede kwaliteit moet zijn! Opvangmogelijkheden moeten ook toegankelijk zijn om de sociale functie te kunnen vervullen (Vandevoort & Libin, 2017). Bij De Egeltjes zetten we hier ten volle op in door zo laagdrempelig mogelijk te zijn. We slagen erin kwetsbare gezinnen te bereiken, dat zien we jaarlijks terug in onze cijfers.

De groep ouders die gebruikmaakt van kinderopvang is zeer divers, zowel qua mogelijkheden als qua behoeften. Het principe van progressief universalisme kan een antwoord bieden op die diversiteit en passen we ook toe bij De Egeltjes. We verstaan hieronder dat “een dienstverlening wordt uitgebouwd voor iedereen, maar varieert in schaal en intensiteit” (EXPOO, z.d.). We voorzien breed toegankelijke kinderopvang voor alle gezinnen, met extra ondersteuning voor die gezinnen die er behoefte aan hebben. Niet ieder kind en elk gezin heeft hetzelfde nodig op hetzelfde moment. Inclusieve, kwaliteitsvolle opvang kiest daarom voor gelijkwaardigheid in plaats van gelijkheid. We

gaan uit van een fundamenteel verschillende startpositie van gezinnen en voegen toe wat nodig is zodat iedereen dezelfde kansen krijgt.

Inclusief werken is een ander belangrijk uitgangspunt van de werking. We spreken over inclusie in de brede zin van het woord: kinderen met een specifieke ondersteuningsbehoefte die samen opgroeien met kinderen zonder specifieke ondersteuningsbehoefte, maar ook kinderen van verschillende culturele achtergronden en verschillende socio-economische status. Dat zijn allemaal verschillende leefwerelden die we samenbrengen in de opvang en die zo de opvang en het samenleven verrijken. Dat vraagt om een open houding, zorg op maat en een lage kind-begeleiderratio.

2.5 Opbouw van je praktijk

Om onze doelen (voor inclusie, tegen kinderarmoede, in Sint-Truiden) waar te maken kiezen we voor kwalitatieve opvang, met een lage begeleider-kindratio, hooggeschoold personeel, gezinsondersteuning via aandachtsbegeleiders, flexibele opvang en dat allemaal ingebed in de buurt.

Vóór inclusie

Alle kinderen zijn welkom bij De Egeltjes. We stellen ons expliciet open voor en gaan actief op zoek naar kinderen die extra zorg nodig hebben.

- We doen dat door een netwerk uit te bouwen van mogelijke doorverwijzers zoals Kind en Gezin, OCJ, armoedeverenigingen, CLB, diensten voor thuisbegeleiding, Fedasil... en door fysiek aanwezig te zijn in 1 van de 2 kwetsbare wijken van Sint-Truiden.
- We zorgen voor een lage begeleider-kindratio. We werken met een ratio van 1 op de 6, die we verder verlagen door te werken met pedagogisch sterke stagiaires van de richtingen SRW (sociale readaptatiewetenschappen), orthopedagogie en pedagogische wetenschappen. Dat is noodzakelijk om kwalitatieve interacties en voldoende individuele ondersteuning voor de kinderen te garanderen.
- We werken met hooggeschoold personeel (pedagogen en orthopedagogen) om zo de nodige pedagogische inzichten en vaardigheden in huis te hebben om kinderen en ouders kwalitatief te ondersteunen.

Tegen kinderarmoede

Kinderopvang is een krachtig instrument in de strijd tegen kinderarmoede: enerzijds door kinderen ontwikkelingskansen te bieden, anderzijds door kwetsbare ouders te ondersteunen.

1. Om **ontwikkelingskansen** te bieden zijn welbevinden en ontwikkelingsstimulering van cruciaal belang.

We zetten in op kwalitatieve interacties vanuit het gedachtegoed van het ervaringsgericht leren. Daarbij zijn de begeleider-kindratio en hogere kwalificatie van de begeleiders belangrijk.

Ook de ruimte en het spelaanbod zijn belangrijke factoren. We kiezen voor veel open speelruimte en verschillende speelruimtes zodat we de groep regelmatig kunnen opsplitsen. Kinderen kunnen kiezen uit verschillende speelruimtes en materialen. We zetten ook in op uitstappen in de buurt (zie hieronder).

Goede ontwikkelingsstimulering is pas mogelijk na goede ontwikkelingsobservatie. In de opvang werken we met het kindvolgsysteem ZiKo-Vo en tandemlijsten om de ontwikkeling van kinderen goed in kaart te brengen. We krijgen zo een uitgebreid beeld van hun ontwikkeling en talenten, en kijken hoe we hen kunnen ondersteunen in de volgende stap van hun ontwikkeling. We zetten in op de zone van naaste ontwikkeling. Na 2 maanden opvang vullen we de ZiKo-Vo een eerste keer in en bespreken we het met de ouders. Dat herhalen we elke 4 maanden. De tandemlijst vullen we de eerste keer in na 2 maanden, samen met de ZiKo-Vo en daarna minstens 1 keer per jaar. Bij vragen of zorgen over de ontwikkeling vullen we de tandemlijst net als de ZiKo-Vo om de 4 maanden in. De ZiKo-Vo-portretten bespreken we altijd met de ouders en op het teamoverleg. Tijdens dat overleg denken we samen na over de juiste ondersteuning van het kind, indien nodig verwijzen we door naar andere diensten.

2. Een kansarm kind leeft in een kansarm gezin. Het kind stimuleren is noodzakelijk, maar onvoldoende in de strijd tegen kinderarmoede. Het hele **gezin** heeft **ondersteuning** nodig.

We kiezen ervoor om een basisschakelwerking te zijn. Vanuit een basisdienstverlening kinderopvang schakelen we naar andere ondersteuningsvormen die aansluiten bij de noden van het gezin. We koppelen gezinsondersteuning aan de opvang, voor de gezinnen die daar behoefte aan hebben en daarvoor openstaan (het is geen verplichting). We realiseren dat door te werken met aandachtsbegeleiders die kinderen en hun gezin opvolgen tijdens de opvangperiode en soms ook nog een tijd erna.

Van bij de start van de opvang neemt een van de medewerkers het hele traject in handen:

- Bij een aanmelding kijken we eerst of we een antwoord kunnen bieden op de vraag van het gezin. Dat doet de werkgroep 'dagelijkse werking', die onder meer de bezetting regelt.
- Indien we plaats hebben voor het kind en een antwoord kunnen bieden op de vraag van het gezin, wijzen we een aandachtsbegeleider aan.
- De aandachtsbegeleider neemt contact op met het gezin en plant een vrijblijvend kennismakingsgesprek in. Tijdens dat gesprek stellen we de opvang voor en geven we een rondleiding. We geven ouders daarna de tijd om rustig na te denken over een eventuele inschrijving.
- Als ouders toezeggen, plant de aandachtsbegeleider een startgesprek. We stellen altijd voor om op huisbezoek te gaan. De ouders kunnen aangeven of ze dat wensen. Tijdens het startgesprek leren we het kind en het gezin al zo goed mogelijk kennen. Een huisbezoek is zeker een meerwaarde om het gezin en hun context te leren kennen.
- Voor de opvang start, plannen we 2 wenmomenten in. Bij het eerste wenmoment zorgt de aandachtsbegeleider dat hij of zij aanwezig is en tijd kan vrijmaken voor het gezin.
- Vanaf de start van de opvang houdt de aandachtsbegeleider regelmatig contact met het gezin. We maken tijd tijdens de breng- en haalmomenten, sturen regelmatig foto's of een berichtje. We zitten minstens viermaandelijks samen om de ZiKo-Vo te bespreken... Afhankelijk van de noden van het gezin plannen we meer gesprekken of huisbezoeken in, gaan we samen naar diensten, nemen we deel aan overleg...

Gedurende dit traject kiezen we voor oprechte nabijheid, warmte en maatwerk in plaats van professionele afstand.

Sommige ouders leven erg geïsoleerd en hebben weinig of geen netwerk waarop ze kunnen rekenen wanneer hun draagkracht onder druk komt te staan. Om ouders daarin te ondersteunen bieden we flexibele opvang en crisisopvang aan. Zo kunnen kinderen, wanneer ouders dat nodig hebben, overnachten in de opvang of een avond of weekend naar de opvang komen. We doen dat door te werken met een inwonend gezin, 1 van de begeleiders woont samen met haar gezin op de bovenste verdiepingen van ons gebouw. We vertellen bij het kennismakingsgesprek over die mogelijkheid. Wanneer ouders dat zelf aangeven of wanneer we in de loop van het traject voelen dat ouders worstelen met hun draagkracht, neemt de aandachtsbegeleider dat op en stellen we de optie van flexibele opvang voor. Wanneer we merken dat de draagkracht van ouders vaak of langdurig onder druk staat, bespreekt de aandachtsbegeleider dat met de ouders en zoeken we samen naar een duurzaam antwoord, indien nodig in samenwerking met andere diensten.

In Sint-Truiden

Omdat kwetsbare gezinnen vaak minder mobiel zijn en meer drempels ervaren om gebruik te maken van dienstverlening is het essentieel om fysiek aanwezig te zijn in de buurt waar kwetsbare gezinnen wonen. De Egeltjes koos daarom bewust voor de wijk Sint-Pieter in Sint-Truiden.

We willen niet alleen fysiek aanwezig zijn in die wijk, maar werken ook actief aan inbedding in de buurt. We werken samen met verschillende actoren en gaan vaak op pad zodat de buurtbewoners ons leren kennen en de kinderen en gezinnen de buurt ontdekken.

- Tweewekelijks gaan we met een aantal kinderen naar het rusthuis in de buurt om daar een activiteit te doen samen met de bewoners. Veel gezinnen leven geïsoleerd en hebben weinig netwerk. Door die uitstap kunnen we onze kinderen toch intergenerationeel contact meegeven.
- We hebben een heel goede samenwerking met de kleuterschool 't Molenhofje, die op 200 meter van de opvang ligt. Veel kinderen stromen door naar die kleuterschool waardoor een warme transitie mogelijk is.
- Tweewekelijks gaan we op uitstap naar de bibliotheek, we nodigen ouders altijd uit om mee te gaan. Zo werken we enerzijds aan taalstimulering en leesbevordering en verkleinen we anderzijds de drempel voor ouders om gebruik te maken van die dienstverlening.
- Wekelijks gaan we snoezelen bij de school voor buitengewoon onderwijs in de buurt. We nodigen ouders telkens uit om mee te gaan. Enerzijds is dat een moment waarop we intensief met kinderen in interactie kunnen gaan en hun zintuigen geprikkeld worden. Anderzijds verlaagt het de drempel naar (buitengewoon) onderwijs.
- Wekelijks gaan we zwemmen met een aantal kindjes, ouders zijn ook altijd welkom. Het gaan zwemmen biedt onze kinderen een nieuwe ervaring (veel gezinnen kunnen niet gaan zwemmen) en stimuleert hun welbevinden en ontwikkeling.
- Jaarlijks organiseren we een gezinsfestival en buurtfeest op het plein naast de opvang. Zo werken we aan zichtbaarheid, ontmoeting en verbinding.

2.6 Inhoud van het aanbod: concrete werkwijze, materialen en links

De Egeltjes staat voor kwalitatieve, wetenschappelijk onderbouwde zorg die kinderen koestert en die hen de best mogelijke kansen biedt om zich te ontplooien en die sociale ongelijkheid tegengaat. Kwaliteit is geen toeval, maar vraagt visie, inzet en doordachte zorg.

De kwaliteit die we willen bieden is uitgebreid beschreven in ons **kwaliteitshandboek**.

Dat bestaat uit 3 delen:

1. Het kwaliteitsbeleid

Hier staan onze missie en visie in beschreven. De visie bestaat uit 2 onderdelen: de visie op pedagogisch beleid en de visie op betrokkenheid en participatie van de gezinnen. Onze missie en visie vormen de absolute basis van de werking. Van daaruit vertrekt alles. Driejaarlijks herevalueren we ze en sturen we bij waar nodig. In 2022 vond de laatste herwerking plaats en keurden onze raad van bestuur en algemene vergadering de hernieuwde missie en visie goed.

2. Het kwaliteitsmanagementsysteem

Dit bestaat uit de organisatiestructuur en een uitgebreidere beschrijving van onze werking: procedures rond wennen, spelaanbod, taalbeleid, maar ook rond overleg en communicatie met gezinnen of het vormingsbeleid voor medewerkers.

3. Kwaliteitsverbetering

Ten slotte is er het luik 'kwaliteitsverbetering', waar we omschrijven hoe we permanent aan kwaliteit willen werken en hoe we dat regelmatig opnieuw onderzoeken.

Naast het kwaliteitshandboek werkten we ook een **inwerkplan voor nieuwe medewerkers** uit en een **inwerkplan voor stagiairs**.

De afgelopen jaren volgden we ook een uitgebreid personeelstraject in samenwerking met onze raad van bestuur. We namen de werking van ons autonome team onder de loep en herevalueerden ons feedback- en evaluatiesysteem. De **'ZiKo-Vo voor de medewerkers'** is nu een instrument voor medewerkers om halfjaarlijks het eigen functioneren te onderzoeken en te bespreken met het team.

Daarnaast werken we momenteel aan een **visieboek** om de uitgebreide theoretische concepten die aan de basis liggen van onze werking te bundelen.

Al die materialen zijn voorhanden bij De Egeltjes en delen we graag met geïnteresseerden. Dat doen we bij voorkeur tijdens een bezoek aan de werking waarbij we de informatie samen kunnen bespreken.

2.7 Verwante praktijken

De Egeltjes is een kinderopvang gesubsidieerd door Kind en Gezin, met trap 3-subsidies. Zo zijn er uiteraard nog heel wat in Vlaanderen. Voor trap 3 geldt als voorwaarde dat de opvang kwetsbare gezinnen ondersteunt en dat zij minstens 30 procent van de opgevangen kinderen uitmaken. Bij De Egeltjes komt meer dan 80 procent van de kinderen uit een kwetsbaar gezin, wat beduidend meer is dan in de meeste kinderopvangen die trap 3-subsidies krijgen.

Daarnaast zijn er een aantal factoren waarin we verschillen van andere kinderopvanginitiatieven. We zetten bijvoorbeeld sterk in op ontwikkelingsopvolging en -stimulering, de lage kind-begeleiderratio, de hoogopgeleide medewerkers en het autonome team.

Een belangrijke troef is ook dat we vanuit de kinderopvang als basiswerking gezinsbegeleiding aanbieden. De grotendeels hoogopgeleide medewerkers van De Egeltjes staan allemaal in de groep én krijgen kindvrije uren om als aandachtsbegeleiders met hun gezinnen aan de slag te gaan en te ondersteunen of door te verwijzen, steeds op maat. Die combinatie werkt: omdat we vertrekken vanuit ontmoeting en vanuit de gedeelde zorg voor het kind en niet vanuit een hulpverlenersperspectief, hebben ouders erg veel vertrouwen in ons. Vanuit dat vertrouwen kunnen we veel bereiken. Een belangrijk aspect daarbij is ook het inwonende gezin en de mogelijkheid tot flexibele en crisisopvang. Die gezinsbegeleiding valt misschien meer onder 'jeugdhulp' dan onder kinderopvang, wat maakt dat we als organisatie eigenlijk tussen de kaders vallen.

Daarnaast verschillen we van andere kinderopvangen door de manier waarop we inzetten op ouderparticipatie, -betrokkenheid en ontmoeting. We zijn óók een plek voor ouders. Enerzijds in de dagelijkse contacten waarbij ouders regelmatig blijven hangen en de koffie altijd klaarstaat, anderzijds in de organisatie van ouder- en buurtactiviteiten en het betrekken van ouders bij alle aspecten van de werking en het inzetten op ontmoeting.

De sterke samenwerking met de KOALA-werking is daarbij zeker ook een troef. De KOALA-werking is een samenwerking tussen De Egeltjes en de armoedevereniging OnderOns. Het KOALA-team bestaat dus uit een agogisch medewerker vanuit OnderOns en 2 pedagogisch medewerkers die zowel voor KOALA als voor De Egeltjes werken. Zij vormen een brug. Door die gedeelde functie wordt er automatisch veel afgestemd tussen KOALA en De Egeltjes. De KOALA-activiteiten vinden bovendien plaats in de ruimte naast de kinderopvang; we delen de keuken en de tuin. Zo zijn we samen 'in huis'. Dat maakt dat de drempel letterlijk lager ligt. Tijdens spel- en ontmoetingsmomenten gebeurt het al eens dat een kindje van KOALA even op verkenning gaat in de opvang, of in de zomer spelen de kinderen van de opvang en van KOALA vaak samen in de tuin. Ook de ouders zien zo met eigen ogen het dagelijkse reilen en zeilen van de opvang, ze leren de andere collega's van De Egeltjes beter kennen (door hen bezig te zien, door goeiendag te zeggen of soms een kort gesprekje).

Dat geeft hen meer vertrouwen om de stap naar kinderopvang te zetten. We zien dan ook een grote doorstroom vanuit KOALA naar de opvang en omgekeerd verwijzen we ouders vanuit de opvang door naar KOALA wanneer daar nood aan is.

De echte kracht van de werking van De Egeltjes schuilt in de combinatie van al die dingen: kwaliteitsvolle en toegankelijke kinderopvang in combinatie met gezinsondersteuning op maat, gekoppeld aan een KOALA-werking en een ouderwerking die ontmoeting faciliteren. De positieve effecten van zo'n geïntegreerde werking worden o.a. aangehaald bij Vandevoort en Libin (2017), die bovendien toevoegen dat die effecten het duidelijkst zijn bij kwetsbare kinderen (Vandevoort & Libin, 2017).

3. Onderbouwing

3.1 Theoretisch kader

Progressief universalisme

Het principe van progressief universalisme houdt in dat “een dienstverlening wordt uitgebouwd voor iedereen, maar varieert in schaal en intensiteit” (EXPOO, z.d.). Bij De Egeltjes willen we in de eerste plaats een basisdienstverlening zijn: we bieden laagdrempelige en toegankelijke kinderopvang aan voor iedereen. Naast de kinderopvang bieden we ook gezinsondersteuning aan. Ook die is toegankelijk voor iedereen, via het systeem van aandachtsbegeleiders. De mate en intensiteit van die ondersteuning verschilt naargelang de noden bij de gezinnen en gebeurt altijd op maat.

1.000 kritische dagen

De eerste 1.000 dagen in het leven van elk kind, vanaf de bevruchting tot de tweede verjaardag, zijn cruciaal voor een goede ontwikkeling en bepalen de kansen in het latere leven. 80% van ons brein ontwikkelt voor we 2 jaar zijn (Detmar & De Wolff, 2019; Singh, 2021). Juist in die periode kan de kinderopvang van betekenis zijn. Goede kinderopvang en ondersteuning voor ouders zijn dus essentieel, want elk kind verdient het om veilig, liefdevol en gezond op te groeien.

Maar kinderen die opgroeien in kansarmoede zijn in die 1.000 dagen nog extra kwetsbaar (Vliegen & Verhaest, 2020). Als kinderopvang+ vinden we dat we hier een grote verantwoordelijkheid hebben. Want kinderopvang die kwalitatief sterk is, kan beschermend werken. Een stabiele en zorgende ‘derde’ in het leven van een kind kan een groot verschil maken in moeilijke omstandigheden (Singh, 2021).

Ervaringsgericht leren en ontwikkelingsstimulering op maat

We kiezen voor een pedagogisch kader waarbinnen welbevinden en betrokkenheid vanuit een ervaringsgerichte aanpak centraal staan. Alles begint bij welbevinden: kinderen hebben een veilig nest nodig waarin ze zich goed voelen. Vervolgens zetten we in op betrokkenheid met activiteiten die aansluiten bij de interesses en het ontwikkelingsniveau van het kind (zone van naaste ontwikkeling). Welbevinden en betrokkenheid zijn 2 belangrijke pijlers op microniveau die mee de kwaliteit van de opvang bepalen (‘kernkwaliteit’) (Laevers, 2016).

Kinderen die zich goed voelen en betrokken bezig zijn, zijn kinderen in ontwikkeling. Die ontwikkeling ondersteunen en stimuleren is een belangrijke pijler van de werking. We zetten in op de 8 ontwikkelingsdomeinen zoals het CEGO ze omschrijft (Laevers et al., 2008). Natuurbeleving, sensorisch spel en contact met de buurt zijn belangrijke onderdelen binnen de ontwikkelingsstimulering, net zoals sociale vaardigheden en autonomie.

We zetten actief in op zorg op maat: dat is nodig om aan te sluiten op de noden en mogelijkheden van elk kind. Daarbij proberen we altijd te kijken naar de boodschap die achter het gedrag van kinderen zit (Van Lommel, 2021).

Aandachtsbegeleiders volgen de ontwikkeling nauwgezet op via ZiKo-Vo's, tandemlijsten en gesprekken met ouders. Op teamvergaderingen bepalen we een gezamenlijke aanpak.

We kiezen voor grotendeels pedagogisch hooggeschoolde medewerkers, om mee de kwaliteit te waarborgen (Vandevoort & Libin, 2017). Zo brengen we ook specialistische kennis binnen in de opvang, wat ook in de inspiratienota van Vroeg en Nabij wordt aangehaald. Dat maakt dat we kunnen inzetten op een sterke preventie: op maat werken, vanuit een grote betrokkenheid tijdig signalen opvangen, gezinnen ondersteunen en indien nodig doorverwijzen of inzetten op samenwerking met andere diensten zoals jeugdrechtbank, OCJ, ckg, COS, Domo... Zo dragen we ook bij aan het tijdig inzetten van gepaste zorg (Opgroeien, 2021).

Geïntegreerde basisschakelmethodiek

Deze methodiek werd ontwikkeld om basiswerkingen een kader en kapstokken te geven om te werken rond kansarmoedebestrijding. Kansarmoede is een complex kluwen van problemen op verschillende levensdomeinen. Mensen in armoede ervaren een kloof met de rest van de samenleving, een verschil in leefwerelden. Baert & Droogmans (2010) halen aan dat mensen in armoede niet altijd de weg vinden naar eerste- en tweedelijns welzijnsvoorzieningen. Er is nood aan 'intermediaire werkingen' of 'tussenschakels': werkingen die, door een heel lage drempel, allereerst contact en verbinding maken met mensen, met hen op weg gaan en hen ondersteunen om nieuwe verbindingen te maken, of dus door te schakelen naar verder aanbod (Baert & Droogmans, 2010). Zo'n werking willen we met De Egeltjes zijn. Als kinderopvang zijn we gedurende de eerste jaren heel erg aanwezig in het leven van gezinnen en worden we ook als veel minder 'bedreigend' gezien dan andere hulpverlening. Vanuit die dagelijkse werking van de opvang bouwen we vervolgens vertrouwen op. Dat vertrouwen maakt dat zorgen en problemen bespreekbaar worden. Via sterk maatwerk en een krachtgerichte kijk gaan aandachtsbegeleiders aan de slag op de verschillende levensdomeinen of verwijzen ze warm door indien nodig. We zetten in op:

- laagdrempeligheid – Flexibele opvangplannen, geen wachtlijst, inkomensgerelateerde bijdragen, geen respijtdagen of boetes, fysiek aanwezig zijn in een kwetsbare buurt.

- vertrouwen opbouwen – We doen dat in de eerste plaats door een veilig nest te bieden, niet alleen voor onze kinderen, maar ook voor onze ouders. We willen een tweede thuis zijn voor kinderen en ouders, een stukje familie. We doen dat door tijd en ruimte te maken voor ouders. We dialogeren in gelijkwaardigheid en met een open en een krachtgerichte kijk. In de eerste plaats faciliteren we dat door altijd tijd te maken voor ouders, in te zetten op een gezellige sfeer en een warm welkom, hen altijd een kop koffie aan te bieden wanneer ze hun kindje komen brengen of halen... Daarnaast zetten we in op oudergesprekken. Die gesprekken zijn een uitwisseling van informatie over het kindje: hoe loopt het in de opvang, hoe loopt het thuis? We maken ook tijd voor de ouders en hun verhaal. We willen dat ouders zich gezien voelen in wie ze zijn en gaan authentieke relaties aan. Een relatie houdt niet op wanneer het opvangtraject stopt. We houden elkaar vast zolang als nodig.

- schakelen naar meer, doorverwijzen – Aandachtsbegeleiders zetten in op gezinsbegeleiding. Dat gebeurt telkens op maat. Dat gaat van een huisbezoek tot meegaan naar het OCMW, ouders op hun rechten wijzen of deelnemen aan LCO's (lokaal cliëntoverleg). Onze kerntaak is opvoedingsondersteuning, maar wanneer er zich in andere levensdomeinen moeilijkheden voordoen, bekijken we samen met ouders hoe we die kunnen aanpakken of zorgen we voor een warme doorverwijzing naar andere diensten. Via sterk maatwerk en een krachtgerichte kijk gaan we aan de slag op de verschillende levensdomeinen. Zo willen we ervoor zorgen dat er ruimte vrijkomt om op te voeden.

Kwaliteitsvolle basisvoorzieningen (ECEC: Early Childhood Education and Care)

Wetenschappelijk onderzoek toont aan dat kwaliteitsvolle basisvoorzieningen (ECEC) kunnen zorgen voor spectaculaire positieve effecten op de ontwikkeling van kinderen. Kinderopvang kan dus een groot verschil maken, op voorwaarde dat er kwaliteit geboden wordt (Vandevoort & Libin, 2017). Als opvang willen we hier ten volle voor gaan, we willen die inspanningen blijven leveren voor alle kinderen op onze weg. Daarom maakten we een aantal bewuste keuzes, die uitgebreid beschreven zijn in ons kwaliteitshandboek en elders in dit dossier ook al aan bod komen, waaronder:

- een lage begeleider-kindratio
- een hoogopgeleid team
- ontwikkelingsstimulering op maat
- aandacht voor taal: we zetten extra in op taalstimulering. Taalstimulering vanaf de geboorte is van groot belang. Taalverwerving is geen automatisch rijpingsproces van een aangeboren vermogen, het is enkel mogelijk door aanbod en stimulans (Libin, Nouwynck, De Roy & Van Rie, 2020). We bouwen daarom aan een krachtige en veilige taalomgeving met positieve aandacht voor de thuistaal van kinderen.

Crisis en flexibele opvang

We geloven in 'goed genoeg ouderschap' en het recht van kinderen om 'zo thuis mogelijk op te groeien' (Opgroeien, 2021). Daarom bieden we crisis- en flexibele opvang aan. Als dat nodig is kunnen ouders 's avonds en in het weekend een beroep doen op De Egeltjes. Het kan dan gaan om een alleenstaande ouder die er even tussenuit wil, een regelmatige ondersteuning voor gezinnen die tegen de grens van hun draagkracht zitten, of zwaardere crisissen zoals huiselijk geweld of medische noodgevallen. Bijvoorbeeld: een mama zonder netwerk komt 's avonds aanbellen omdat haar man agressief was en ze thuis is weggelopen; Fedasil belt dat een mama zal worden opgenomen in een psychiatrische instelling; jonge ouders van een zoontje met een ontwikkelingsproblematiek worden in overleg met het OCJ 2 zaterdagen per maand ontlast... Op zulke momenten wordt het kind opgevangen door het inwonende gezin dat boven de opvang woont. Huiselijk en vertrouwd: ze kennen het gezin, ze slapen in hun bedje waar ze ook in slapen als ze naar de opvang komen en ouders dragen de zorg met een gerust hart even over. We bieden zo tijd en ruimte aan ouders en hulpverlening om naar een goede oplossing te zoeken: idealiter keert het kind uiteraard terug naar huis. Indien het gaat over een structurele vraag op lange termijn, bepalen we een traject waarbij we grondig overleggen met eventuele betrokken partners zoals het OCJ of de jeugdrechtbank.

Zelfsturend, autonoom team

De Egeltjes functioneert al 10 jaar als een autonoom, zelfsturend team met hoogopgeleide medewerkers. Iedere medewerker staat deels in de groep – dat is volgens ons nodig om te verbinden met kinderen en ouders. Andere uren gebruiken we voor gezinsbegeleiding en om de werking van De Egeltjes en KOALA vorm te geven. Concreet gebeurt dat via werkgroepen rond verschillende thema's (werkgroep 'pedagogisch beleid', werkgroep 'ouders en buurt', werkgroep 'medewerkers', werkgroep 'beleid'). We hebben een 'klein' team, maar met een groot hart voor onze missie en visie en met een doorleefde basishouding. Medewerkers krijgen veel vrijheid én denken mee na op alle niveaus. Dat zorgt voor een grote betrokkenheid en een hoger welbevinden van de medewerkers (VGC, 2021).

3.2 Argumenten op basis van onderzoek

We geloven dat wat we doen effect heeft op onze doelgroep. Dat zien we in hoe kinderen groeien in de tijd dat ze bij ons zijn. In hoe we het verschil maken voor gezinnen, op meerdere levensdomeinen. Tevredenheidsbevragingen, ZiKo-Vo's en onze zelfevaluatie via de MeMoQ (zie hieronder) zijn middelen om dat enigszins te 'meten'.

De praktijk van De Egeltjes zelf is nog niet wetenschappelijk onderzocht. Daar hebben we helaas niet de tijd, ruimte of middelen voor met de beperkte subsidies die voorhanden zijn in de sector kinderopvang.

Uiteraard zijn er internationaal wel heel wat onderzoeken gebeurd naar het effect van (kwaliteitsvolle) kinderopvang. Zo zegt o.a. Vandenbroeck (2013) dat er wetenschappelijk een grote consensus is over het feit dat inzetten op de voorschoolse leeftijd een belangrijke rol speelt in de bestrijding van kinderarmoede en dat basisvoorzieningen zoals kinderopvang (indien kwaliteitsvol!) positieve effecten kunnen hebben op de sociale, emotionele en verstandelijke ontwikkeling van kinderen (Vandenbroek, 2013; Vandervoort & Libin, 2017).

Bovendien lezen we in het cahier 'De sociale functie van kinderopvang' van de VVSG dat 'de beste resultaten behaald worden in universeel toegankelijke, geïntegreerde diensten waarin kinderopvang, opvoedingsondersteuning, sociale en medische zorg gecombineerd worden' (Vandervoort & Libin, 2017). Met uitzondering van dat 'medische' (hoewel er ook samenwerkingen zijn met kinesist, kinderarts, logopedist...) kun je De Egeltjes dus beschouwen als zo'n toegankelijke en geïntegreerde dienst, waar we kinderopvang, ontmoeting en gezinsondersteuning combineren, en dat bovendien nog aanvullen met crisisopvang en inzetten op een warme transitie.

We kunnen er alleen maar voor ijveren dat de overheid nog meer inzet op wetenschappelijk onderzoek naar deze praktijken en dat proefprojecten kansen krijgen.

Zelfevaluatie MeMoQ

In september 2018 gingen we van start met de MeMoQ (meten en monitoren van de pedagogische kwaliteit in de kinderopvang).

Type onderzoek: de MeMoQ is een zelfevaluatie-instrument. Bij De Egeltjes wordt dat uitgewerkt en opgevolgd door de werkgroep 'pedagogisch beleid'. De uitvoering ervan is breedgedragen door het hele team.

Doel: het doel van de MeMoQ is om de pedagogische kwaliteit in de opvang na te gaan, te beoordelen en te bevorderen. Dat gebeurt aan de hand van 6 dimensies: welbevinden, betrokkenheid, emotionele ondersteuning, educatieve ondersteuning, omgeving, en gezinnen en diversiteit.

Methodieken: de MeMoQ omvat verschillende methodieken. Afhankelijk van de dimensie en het onderdeel van de zelfevaluatie gaan we observeren, stellingen bediscussiëren, samen nadenken over verdiepende vragen, vragenlijsten invullen, ouderbevragingen houden, scorelijsten maken... Ondertussen zitten we in de helft van de tweede cyclus van de MeMoQ (we hebben dus al eenmaal alle dimensies doorlopen). We nemen bewust de tijd en de ruimte om iedere dimensie grondig uit te diepen (vijftal maanden per dimensie).

Relevante uitkomsten: we geven graag enkele voorbeelden van wat er de afgelopen jaren voortgevloeid is uit de MeMoQ: extra begeleiding in de opvang via vrijwilligers, stagiaires, collega's met administratie-uren die stand-by staan; investeren in de omgeving (o.a. 2 parken op hoogte voor de baby's, een nestje waar kinderen zich kunnen terugtrekken, een buitenkeukentje, een tuin met veel uitdaging); een rotatiesysteem voor het speelgoed in de opvang; inzetten op wekelijkse uitstappen (snoezelen, zwemmen en op bezoek in het rusthuis); het pedagogisch kwartiertje (waarbij iedere begeleider tijdens zijn admin-uren tijd maakt om gericht een kwartier individueel met 1 kindje aan de slag te gaan in een aparte ruimte en zo extra in te zetten op een van de ontwikkelingsdomeinen); extra vorming door Dienst Ambulante Begeleiding, rond taalontwikkeling; een wenboekje voor kinderen met foto's van de opvang; ouders die regelmatig komen koken in de opvang...

4. Voorwaarden voor uitvoering

4.1 Competente medewerkers

Om kwaliteitsvolle, stimulerende opvang te bieden en ouders te ondersteunen is goed personeel essentieel. Medewerkers moeten zowel voldoende pedagogische kennis en vaardigheden hebben om kinderen te observeren en te stimuleren in hun ontwikkeling, als voldoende kennis en vaardigheden om ouders te ontmoeten, een vertrouwensrelatie op te bouwen en hen te ondersteunen. Ervaring is daarbij belangrijk, maar nog veel belangrijker is een voldoende hoge kwalificatie (Libin & Vandevoort, 2017).

De Egeltjes zet volop in op kwaliteit. We geloven dat het team in heel grote mate de kwaliteit bepaalt. De belangrijkste voorwaarde is dan ook dat medewerkers in staat zijn om de visie van De Egeltjes te doorleven en de kwaliteit te bieden waar we voor staan, in de groep maar ook binnen het zelfsturende, autonome team. We verkiezen om personeel aan te werven en te beoordelen op basis van de competenties zoals die omschreven zijn in de ZiKo voor de medewerkers, en op basis van de basishouding en de talenten van een persoon, ongeacht origine, geslacht en leeftijd. In de realiteit zien we dat het team grotendeels uit hoogopgeleide medewerkers bestaat.

Bijscholing en supervisie zijn belangrijke voorwaarden. Bijscholing over het belang van de eerste 1.000 dagen, over omgaan met kinderen met moeilijk gedrag, over het omgaan met kwetsbare gezinnen of kennis over de basisschakelmethode zijn krachtige manieren om te werken aan kwaliteit. Daarnaast is supervisie een essentiële pijler in onze werking: samen met een externe begeleider nadenken over de zorgvragen van onze kinderen en gezinnen en onze ondersteuning, zorgt voor een kwalitatieve, onderbouwde en gedragen aanpak. Dat maakt ook dat de visie en aanpak in de begeleiding doordacht gebeuren en gedragen zijn door alle teamleden en dat elke begeleider verantwoordelijkheid kan opnemen in het proces.

4.2 Kwaliteitsbewaking

Kwaliteit bewaken en verbeteren doen we door te werken met een doorleefde en regelmatig geëvalueerde visie, die gedragen wordt door het hele team. Het kwaliteitshandboek en de MeMoQ zijn daarbij belangrijke hulpmiddelen. Ook de maandelijkse supervisie en ouderbevragingen zijn een grote factor in de kwaliteitsbewaking.

Om kwalitatieve opvang te kunnen bieden is goed personeel van essentieel belang, kwaliteitsbewaking houdt dus ook in dat we oog hebben voor het welbevinden en het functioneren van medewerkers. Dat doen we aan de hand van de ZiKo-Vo-medewerkers.

Kwaliteitshandboek

Als organisator met meer dan 18 plaatsen werken we met een kwaliteitshandboek. In dat handboek omschrijven we welke kwaliteit we willen bieden en hoe we dat willen realiseren. De visie op betrokkenheid en participatie van de gezinnen is een belangrijk onderdeel daarvan. Elk jaar evalueren we een deel van het kwaliteitshandboek, zodat elk deel driejaarlijks herwerkt wordt. De werkgroep 'pedagogisch beleid' bereidt de evaluatie voor en bespreekt ze vervolgens met het hele team. We vinden het belangrijk dat iedereen betrokken is bij het uitwerken van onze missie en visie en de concretisering ervan. Zo zorgen we voor een onderbouwd, doordacht en gedragen kwaliteitsbeleid dat leeft binnen de werking. Alle medewerkers werken dan vanuit een gedeelde overtuiging en doelstelling.

MeMoQ

Met de MeMoQ evalueren we structureel de pedagogische kwaliteit van de werking. Dat is een vast item van de teamvergadering, dat de werkgroep 'pedagogisch beleid' altijd voorbereidt en opvolgt.

Supervisie

Maandelijks nemen we uitgebreid de tijd voor teamoverleg. Dat overleg bestaat uit een kindgedeelte en een werkingsgedeelte. In het kindgedeelte denken we samen na over de individuele ondersteuning van kinderen en gezinnen. We bespreken de ZiKo-Vo-portretten en oudergesprekken worden voorbereid en/of teruggekoppeld. We staan ook stil bij kinderen en gezinnen waar iemand vragen of zorgen over heeft. Voor dat kindgedeelte laten we ons bijstaan door een vaste, externe supervisor die heel wat ervaring heeft in het hulpverleningslandschap. Zij denkt vanuit haar expertise mee, is betrokken maar kan ook met iets meer afstand meekijken. Het traject dat we afleggen met gezinnen doordenken we en stippelen we uit tijdens die supervisiemomenten.

Ouderbevraging

Op regelmatige basis bevragen we de ouders bij De Egeltjes. Dat doen we op verschillende manieren: via oudermomenten, gesprekken met de aandachtsbegeleider en via tevredenheidsbevragingen. We willen zo de mening van ouders horen, hen inspraak geven in de werking en feedback krijgen over de werking zodat we waar nodig kunnen bijsturen.

- De **oudermomenten** zijn eerder informeel. Tijdens een oudermoment staat ontmoeting centraal. We eten samen en gebruiken dat moment om een bepaald thema in de kijker te zetten of een bepaald onderwerp met ouders te bespreken. De werkgroep 'ouders en buurt' bereidt dat voor. Het kan dan gaan over een onderwerp van de MeMoQ, een uitstap die we plannen, maar ook bijvoorbeeld over beslissingen als: welke leeftijd moeten jobstudenten minstens hebben? Of: wat is jullie mening over vrijwilligers?
- Minstens viermaandelijks plant **de aandachtsbegeleider een gesprek** samen met de ouders. Dat gesprek sluiten we telkens af met de vraag of ze tevreden zijn met de opvang en of er nog feedback is voor ons. Dat noteren we en wordt teruggekoppeld op de teamvergadering.
- Jaarlijks bevragen we alle ouders via een **tevredenheidsbevraging**. Daarvoor werken we met een zelf opgestelde vragenlijst waarin we de verschillende aspecten van onze visie bevragen. Ouders kunnen die vragenlijst online invullen of op papier. We voorzien de bevraging in 3 verschillende talen. Ouders kunnen die thuis invullen, in de opvang of in gesprek met de aandachtsbegeleider. Ze geven zelf aan welke manier ze verkiezen. De bevraging wordt verwerkt, we stellen actiepunten op en koppelen die terug naar het team en de ouders. Uit deze bevragingen blijkt vaak de nood en appreciatie van ouders voor enerzijds de aangepaste zorg en ondersteuning voor de kinderen in een warme, zachte huiselijke sfeer en anderzijds voor het ouderlijk van de werking. Ouders geven aan dat ze zich welkom, betrokken, gezien en gesteund voelen en ervaren dat als een grote meerwaarde. Ouders die gebruikmaken van de flexibele opvang benoemen dat altijd als een pluspunt zonder dat we er expliciet naar vragen in de bevraging.

ZiKo-Vo-medewerkers

Hoe medewerkers functioneren bepaalt uiteraard ook sterk de kwaliteit van onze werking. Daarom werken we met een eigen ontworpen evaluatietraject voor medewerkers. Naar analogie met de ZiKo-Vo-kindportretten brengen medewerkers jaarlijks hun eigen functioneren en dat van een collega in kaart om dat samen te bespreken en terug te koppelen naar het team. Halfjaarlijks herbekijken we de groeipunten.

4.3 Ruimte en infrastructuur

Gezinsondersteuning en flexibele opvang koppelen aan kinderopvang vraagt in de eerste plaats om visie, tijd en vaardigheden. Maar er is ook ruimte voor nodig, ruimte voor ouders in de opvangruimte: ruimte waar ouders even kunnen binnenkomen, kunnen zitten, babbelen en koffie drinken.

Daarnaast is er nood aan een rustige, warme gespreksruimte dicht bij de opvangruimte waar aandachtsbegeleiders en ouders samen in gesprek kunnen gaan. Het is een meerwaarde dat die ruimte dicht bij de opvangruimte is. Sommige oudergesprekken zijn op voorhand vlot te plannen, andere starten spontaan in de opvangruimte wanneer de nood hoog is, maar kunnen beter gevoerd worden in een rustigere setting. Als de ruimtes dicht bij elkaar zijn kunnen we vlot schakelen tussen breng- en haalmomenten en uitgebreidere gesprekken.

De Egeltjes werkt met een inwonend gezin, wat een grote meerwaarde is voor de flexibele opvang. Zo vraagt de flexibele opvang geen extra ruimte. Het inwonende gezin woont boven de speelgroep, waardoor er veel wisselwerking is tussen het gezin, de kinderen en begeleiders. De stap naar flexibele opvang is zo, letterlijk en figuurlijk, klein.

4.4 Kostprijs

De grootste kosten om onze manier van werken te implementeren zijn de loonkosten. Veel meer dan infrastructuur en ruimte heb je tijd nodig: kindvrije tijd om gezinnen te onthalen en te ontmoeten, om op het ritme van het gezin ondersteuning op maat te bieden en om te overleggen binnen het team, om na te denken over de visie en kwaliteit van de werking en om vorming te volgen.

Idealiter heb je als kindbegeleider 2 uur kindvrije tijd per week, per gezin dat je ondersteunt. Daarnaast voorzien wij een vrijwilligersvergoeding voor het inwonende gezin voor de dagen en nachten waarop zij flexibele opvang bieden.

4.5 Overdracht en implementatie

Zoals hierboven beschreven, werkten we de afgelopen jaren een aantal documenten uit die organisaties die zich door de praktijk van De Egeltjes willen laten inspireren kunnen gebruiken. Het kwaliteitshandboek is daarbij het belangrijkste, met een beschrijving van de missie, de doelgroep, de pedagogische visie en de visie op betrokkenheid van ouders en gezinnen. Verder zijn er nog een aantal documenten die nuttig kunnen zijn zoals het inwerkplan, de procedures, de begroting, het dossier 'De Egeltjes en Vroeg en Nabij'... Die documenten kunnen indien nodig worden ingekeken.

We vinden het niet alleen belangrijk om onze gezinnen te ondersteunen, maar maken er ook bewust werk van om onze visie breed uit te dragen naar de samenleving, waar we de stem van kwetsbare gezinnen laten horen. We engageren ons ook op beleidsniveau: we geloven sterk in ons model van kinderopvang gecombineerd met gezinsbegeleiding en willen vanuit die visie mee nadenken over opvoeding en welzijn van gezinnen met jonge kinderen.

Dat doen we enerzijds lokaal, door actief mee te werken aan de armoedeproblematiek in Sint-Truiden. Zo zitten we in de stuurgroep Huis van het Kind, het Lokaal Onderwijsplatform en het Lokaal overleg Kinderopvang. We werken ook regelmatig samen met andere organisaties zoals de opvoedingswinkel of het ckg. Ook op Vlaams niveau dragen we onze visie uit: we volgen actief de ontwikkelingen in de sector op en spelen hierop in. Zo schreven we bv. een dossier rond 'Vroeg en Nabij', maakten we deel uit van een proeftuin van 1sGEZIND en zitten we in de commissie 'diversiteit en sociale functie' van het Vlaams Welzijnsverbond.

Het is ook onze ambitie om vanuit onze expertise en ervaring andere initiatieven te sensibiliseren rond het werken met kwetsbare gezinnen. Naar aanleiding van een project dat we in 2022 indienden bij de Warmste Week zijn we in 2023 een vorming rond dat thema beginnen uit te werken. Het is de bedoeling om die vorming in eerste instantie bij andere kinderopvanginitiatieven te gaan geven. Daarvoor legden we al contacten met de stad Sint-Truiden en met VIVO. Het zou gaan om een incompanyvorming, waarbij wij langsgaan bij initiatieven voor kinderopvang. Hieronder de korte beschrijving die we ook aan VIVO gaven:

Deze workshop is voor kinderdagverblijven die graag mee kinderarmoede willen bestrijden. In Vlaanderen groeit 1 op de 7 kinderen op in armoede. Kinderopvang kan een groot verschil maken voor kinderen én gezinnen tijdens de eerste 1.000 dagen (van bij de zwangerschap tot 2 jaar). Ter illustratie: kinderen die opgroeien in kwetsbare gezinnen horen tot 30 miljoen woorden minder per jaar, in vergelijking met kinderen uit modale gezinnen. Samen denken we na over hoe jouw opvang het verschil kan maken voor kinderen én ouders uit kwetsbare groepen. We doen dat aan de hand van theorie en praktijkkennis recht uit de kinderopvang. Bij De Egeltjes werken we immers al 10 jaar met kwetsbare gezinnen. Die expertise delen we graag met jullie. Daarnaast brengen we een ervaringsdeskundige mee die een unieke inkijk geeft in de thema's kwetsbaarheid en kinderopvang. We nemen de tijd en de ruimte om aan de slag te gaan met casussen en vragen uit jullie eigen kinderdagverblijf.

In een eerste fase zullen we de vorming geven aan kinderdagverblijven in en rond Sint-Truiden. Later kan dat uitgebreid worden naar heel Vlaanderen.

5. Bronnen

Baert, H., & Droogmans, A. (2010b). *Bind-Kracht door basisschakelmethodek: een opstap in armoedebestrijding*. Lannoo.

Detmar, S., & De Wolff, M. (2019). *De 1e 1000 dagen: het versterken van de vroege ontwikkeling*. TNO. Geens, N., Hemeryck, I., & Lambert, L. (2017b). *Ontmoeten is simpel. . maar niet altijd gemakkelijk: een rijk inspiratieboek over sociale steun en diversiteit*. Swp.

Laevers, F., Silkens, K., & Declercq, B. (2020). *Ervaringsgericht werken in de voorschoolse kinderopvang*. Laevers, F. (2016). *Welbevinden en betrokkenheid als toetsstenen voor kwaliteit in de kinderopvang. Implicaties voor het monitoren van kwaliteit*. BKK. Lannoo.

Laevers, F., Daems, M., De Bruyckere, G., Declercq, B., Silkens, K., & Snoeck, G. (2003). *ZiKo: Kindvolgsysteem voor baby's en peuters – Achtergrond en praktijksuggesties*. CEGO.

Libin, L., Nouwynck, A., De Roy, A., & Van Rie, A. (2020). *Taal*. Politeia.

Opgroeien. (2021). *Vroeg en nabij. Naar een geïntegreerd beleid voor kinderen, jongeren en gezinnen binnen welzijn, volksgezondheid en gezin*.

Opgroeien (2022). *Gezinsinkomen en (kans)armoede. Cijfers op maat*.

<https://www.opgroeien.be/kennis/cijfers-en-onderzoek/gezinsinkomen-en-kansarmoede#:~:text=In%20totaal%20krijgt%2024%2C2,ontvangt%2020%25%20een%20sociale%20toeslag>.

Singh, B. (2021, 22 april). *Door de ogen van een kind*. {Weblecture}.

Van Lancker, W. (2017, 7 december). *Ongelijkheid in de vroege kindertijd en daarbuiten: hoe moet het nu verder? EXPOO*.

<https://www.opgroeien.be/sites/default/files/tool-documents/ongelijkheid-in-de-vroege-kindertijd-en-daarbuiten.pdf>

Van Lommel, K. (2021). *Sprekende harten, strijdende zwaarden. Moeilijk gedrag bij kinderen en jongeren*. Pelckmans.

Vandenbroeck, M. (2013). *Ongelijkheid begint in de wieg. Society Case over 'Early Childhood Education and Care' (ECEC)*, VLAS-Studies 5, Antwerpen: Vlaams Armoedesteunpunt.

Vandevoort, L., & Libin, L. (2017). *De sociale functie van kinderopvang*. Politeia.

VGC. (2021). *VUURWERKt*. Opgroeien in Brussel.

Vliegen, N., & Verhaest, Y. (2020). *Vroege ontwikkeling alle kansen geven: Infant Mental Health: geestelijke gezondheidszorg voor baby's, jonge kinderen en ouders*. Pelckmans

6. Contactgegevens

Naam: Jasmien Pulings en Tine Quintiens

Uitvoerende organisatie: De Egeltjes vzw

Adres: Kwadensteenweg 75, 3800 Sint-Truiden

E-mail: tine@egeltjes.be

Telefoonnummer: 0479 77 08 82